

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра філософії та історії

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова Приймальної комісії
Валерій БОРТНЯК
2022 р.

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 033 – ФІЛОСОФІЯ
ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ (PhD)**

освітня програма **«Філософія»**
спеціальність **033 Філософія**
галузь знань **03 Гуманітарні науки**

УХВАЛЕНО:

на засіданні кафедри філософії та історії
Протокол № 10 від «5» травня 2022 р.
Зав. кафедри З.З. Зореслава ЗАХОЖАЙ

Програма вступного випробування зі спеціальності 033 Філософія підготовки здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD), освітня програма «Філософія», спеціальність 033 «Філософія», галузь знань «03 Гуманітарні науки». К.: ТНУ імені В.І. Вернадського, 2022. 18 с.

Укладачі:

Лариса ТАРАСЮК – д. філос. н, проф., доцент кафедри філософії та історії

Розглянуто та затверджено на засіданні Вченої Ради Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, протокол № 15 від 06.05.2022 (наказ 47-од від 06.05.2022)

ВСТУП

Програму вступного випробування до аспірантури зі спеціальності 033 «Філософія» розроблено в обсязі програми рівня вищої освіти магістра з даної спеціальності та призначено особам, які здобули вищу освіту за ступенем магістра (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста), і які мають достатній рівень теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, для продукування нових ідей, оволодіння освітньо-науковою програмою підготовки здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення.

Вступний іспит зі спеціальності проводиться в усній формі за екзаменаційними білетами, кожний з яких складається з 3-х питань.

Вступник до аспірантури повинен продемонструвати повноту знань категорійно-понятійного апарату, нових підходів до трактування окремих понять, категорій та термінів, розуміння їхньої сутності, а також знання тем, термінології, структур, принципів, закономірностей, методів і засобів філософської науки.

Мета дисципліни: Формування знань про предмет філософії, основні етапи та напрямки розвитку філософського знання та вмінь застосовувати основи філософської методології, а саме: забезпечення глибокого засвоєння специфіки філософського осягнення дійсності, збагачення світоглядно-методологічної культури майбутніх фахівців, сприяння формуванню філософської свідомості, сучасно-наукового способу мислення, розширення світоглядних меж. Залучати через вивчення дисципліни до постійного спілкування з духовними надбаннями людства, спрямовувати свою діяльність в межах етичних та естетичних цінностей. Сприяння формуванню самостійної світоглядної позиції, на основі якої будуть вирішуватися особисті, професійні, суспільні та наукові проблеми.

Предметом дисципліни є система найзагальніших (універсальних) теоретичних поглядів на світ, місце в ньому людини, різноманітні форми ставлення людини до світу, а саме: світ у цілому (природа, суспільство і мислення) у своїх найзагальніших закономірностях, розглядуваний під кутом зору відношення «людина – світ», тобто суб'єкт-об'єктного відношення. Дисципліна забезпечує глибоке засвоєння специфіки філософського осягнення дійсності, високу світоглядно-методологічну культуру магістрів, спеціалістів, оволодіння сучасно-науковим способом мислення. Програма дисципліни прагне до раціонального поєднання загально-освітнього та професійного навчання, максимального наближення філософії до специфіки професійної діяльності. Дисципліна «Філософія» враховує теоретичні матеріали, що мають значення щодо їхнього

застосування у різних галузях професійної практики, спрямований на синтез філософських методів з конкретно-науковими методами.

Програма охоплює загальні філософські теми, що стосуються генези світової та української філософської думки. Уся зазначена тематика так чи інакше пов'язана історичним розвитком людської культури взагалі і перетинається з історичним поступом української філософії. Додану до програми літературу слід, передусім, сприймати як орієнтовний список, котрий можна доповнювати. Слід взяти до уваги, що предмет «Філософія» щільно перетинається з суміжними предметами навчального курсу, а саме з всесвітньою історією, історією України, українською та зарубіжною культурою, релігієзнавством, етикою, естетикою, логікою, політологією, історією держави та права.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Значення дисципліни „Філософія” для реалізації вимог кваліфікаційної характеристики фахівця полягає у тому, що вона сприяє формуванню критичного мислення. Для цього необхідно засвоїти основні засади філософування, виокремлювати значущі проблеми людського буття, володіти методологією та основними методами пізнання, прагнути науково-теоретичними засобами обґрунтувати світоглядну позицію, застосовувати одержані знання при вирішенні професійних задач, навчати міжособистісному спілкуванню на підґрунті загальнолюдських цінностей, спонукати до творчої діяльності.

Зв'язок курсу «Філософія» із суміжними дисциплінами:

При вивченні дисципліни застосовуються знання із навчальних курсів „Етики та естетики”, „Культурології”, „Логіки”, „Політології”, „Психології”, „Релігієзнавства”, „Соціології”, поєднання яких сприяє формуванню продуктивної уяви на підставі взаємодоповнення аналітичного синтетичним методами пізнання, допомагає адекватно відтворювати вплив розмаїтих чинників людського буття на досліджуване явище, насамкінець, встановлювати закономірності взаємодії Світу та Людини.

Мета вивчення курсу: сформувати в аспірантів розуміння важливості науково-методологічного підходу до аналізу предметів, спонукати до осмислення дійсності на абстрактно-логічному рівні в межах науки та гуманітарної діяльності; прищепити сталі навички самостійного розгляду світоглядних проблем життя із залученням понятійного апарату філософії; виробити стійку зацікавленість щодо філософсько-методологічної специфіки пізнання, духовних зусиль та розширення горизонту особистісного світобачення, що спирається на загальнолюдські цінності; підготувати до успішного складання кандидатського іспиту з філософії.

Головним завданням курсу є формування креативного і виваженого підходу до реалій; послідовне вивчення провідних ідей світової та національної філософської традицій; розгляд внутрішніх закономірностей зародження та розвитку парадигм філософування; пошук проблемного підґрунтя головних термінів та категорій філософського знання, поєднання теоретичних знань зі світоглядно-психологічними настановами, формулювання власної думки та обстоювання особистої позиції у контексті людського буття з огляду на гуманістичні підвалини минувшини та сучасності.

Особливості предмету вимагають виконання низки навчально-методичних завдань:

- прищепити аспірантам навички роботи із першодруками видатних представників світової та української філософії;
- сприяти розумінню значення філософсько-методологічного інструментарію у здійсненні людиною духовних пошуків та у свідомому регулюванні нею власної життєдіяльності;
- надати цілісне уявлення про особливості змісту та проблематики філософського знання;
- сприяти опануванню сучасними методами проведення філософсько-аналітичних розвідок у царинах наукової та практичної діяльності;
- вказати на специфіку філософсько-методологічного аналізу ідей та засобів вирішення проблем існування людини;

- сприяти формуванню світоглядних, духовно-моральних цінностей, гуманізації особистості;
- виробити навички творчого мислення, вміння доводити свою думку та обстоювати власну позицію.

Аспіранти та здобувачі, що готуються до іспиту, повинні знати:

- специфіку філософії як історію пошуків та визначення граничних підстав людського буття;
- внутрішню логіку становлення людського мислення;
- категорії філософії, що вироблені для осмислення буття, сутності історії та культури в їх духовних, соціальних, наукових та технічних вимірах;
- особливості процесу формування висхідних методологічних принципів мислення та пізнання;
- сутність та проблематику філософії науки;
- складові процесу формування та функціонування знання.

Аспіранти та здобувачі повинні вміти:

- обґрунтовувати свою світоглядно-теоретичну та громадську позиції;
- оперувати філософськими категоріями, поняттями та концептами при аналізі реальних ситуацій особистісного та суспільного життя;
- виявляти специфічні сутнісні характеристики людського буття та креативно застосовувати їх у власній дослідницькій діяльності.

Рівень знань, умінь і навичок вступників до аспірантури оцінюється балами відповідно до критеріїв оцінювання.

II. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Фахові іспити можуть відбуватися з використанням дистанційних технологій навчання відповідно до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 затверджених наказом Міністерства освіти і науки України № 392 від 27 квітня 2022 року, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України від 03.05.2022 р. за № 487/37823 зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 02 травня 2022 року № 400 та Правил прийому до ТНУ у 2022 р.

Вступні випробування проводяться виключно українською мовою.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Оцінювання знань вступників відбувається за 100-бальною шкалою та національною шкалою. Загальна оцінка за вступне випробування складається із суми балів, виставлених за відповіді на кожне з трьох питань екзаменаційного білету (кожне питання білету оцінюється максимум в 33 бали), з використанням еквівалента оцінки за національною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

«Відмінно» (90-100 балів) виставляється вступникам, які показали вміння самостійно характеризувати основні закономірності державноправових явищ та вільно оперувати категоріальним апаратом; вміння давати послідовні, чіткі і логічно побудовані відповіді на основні та додаткові питання; продемонстрували обізнаність з усіма поняттями, фактами, термінами; аргументовано використовують їх, уміють застосовувати матеріал для винесення власних суджень;

«Добре» (75-89 балів) виставляється за правильне і логічне відтворення матеріалу, розуміння основоположних теорій і фактів, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними з несуттєвими помилками; вільне оперування понятійним апаратом з окремими неточностями; має місце недостатня аргументація при оцінці дій, процесів, явищ.

«Задовільно» (60-74 бали) виставляється за знання, які продемонстровані в неповному обсязі, зазвичай, вониносять фрагментарний характер. Теоретичні та фактичні знання відтворюються репродуктивно, без глибокого осмислення, аналізу, порівняння, узагальнення. Відчувається, що вступник недостатньо обізнаний з матеріалом джерел із навчальної дисципліни та не може критично оцінити наукові факти, явища, ідеї.

«Незадовільно» (1-59 балів) виставляється за неправильну або поверхневу відповідь, яка свідчить про неусвідомленість і нерозуміння поставленого завдання. Літературу з навчальної дисципліни вступник не знає, її понятійно-категоріальним апаратом не володіє. Відповідь засвідчує вкрай низький рівень володіння програмним матеріалом.

Поданий в кінці програми рекомендований список літератури для самостійного опрацювання носить орієнтовний характер і не виключає власних ініціатив вступників до аспірантури у їх доборі та використанні.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

РОЗДІЛ 1. ВСТУП ДО ФІЛОСОФІЇ. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

Тема 1. Філософія як специфічний тип знання.

Структура філософського знання. Предмет, методологія і функції філософії. Філософія, міфологія, релігія, наука. Теоретичне і духовно-практичне значення філософії.

Тема 2. Становлення філософського знання: Схід. Філософія Давньої Індії. Давньокитайська філософія.

Східний та західний типи філософствування. Веди. Ортодоксальні ведичні філософські системи: веданта, міманса, ньяя, вайшешика, санх'я, йога. Неортодоксальні школи. Основні категорії індійської філософії. Буддизм. Священні книги китайської освіченості. Онтологія даосизму. «Дао де цзин». Конфуціанство. «Лунь-Юй».

Тема 3. Давньогрецька філософія.

Мілетська натурфілософія: Фалес, Анаксимандр і Анаксімен. Діалектика Геракліта. Метафізика елеатів. Досократики: магія чисел Піфагора, «стихії» Емпедокла, «нус» Анаксагора. Релятивізм софістики. Даймоніон і маевтика Сократа. Автаркія кініків і гедонізм кіренаїків. Атомізм Левкіппа-Демокріта, Лукреція Кара, Епікура. «Ейдоси» Платона. Енциклопедизм Арістотеля. «Атараксія» скептиків. Фаталізм стоїків. Неоплатонізм

Тема 4. Середньовічна філософія.

Патристика. Схоластика. Суперечка номіналістів і реалістів про універсалії. П'єр Абеляр. Ансельм Кентерберійський. Августин Аврелій. Фома Аквінський.

Тема 5. Філософія Відродження.

Філософія гуманізму (Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка, Піко делла Мірандола, П'єтро Помпонаці, Монтень). Натурфілософія нового природознавства (Микола Кузанський, Бернардино Телезіо, Джордано Бруно, Парацельс, Копернік, Кеплер, Галілей). Філософія політики: ідеологія централізованої держави і теорія природного права: (Нікколо Макіавеллі, Жан Боден) та утопічний соціалізм (Томас Мор, Томаззо Кампанелла).

Тема 6. Філософія Нового часу.

Емпіризм Ф.Бекона, Гоббса, Локка. Раціоналізм Р.Декарта, Б.Спінози, Лейбніца. Суб'єктивний ідеалізм Д.Берклі та Д.Юма. Енциклопедична філософія Просвітництва: Д.Дідро, Ш.Монтеск'є, Вольтер, Кондільяк, Руссо. Метафізичний матеріалізм та атеїзм (Ламетрі, Гольбах. «Трагічний оптимізм» «філософії серця»: Паскаль)

Тема 7. Німецька класична філософія.

Агностицизм ап'юріоризм і категоричний імператив І.Канта. Діалектика «практичної філософії» Фіхте і «філософії тотожності» Шеллінга. «Абсолютний діалектичний ідеалізм» Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л.Фейербаха.

Тема 8. Сучасна філософія.

«Філософія життя»: Ф.Ніцше, В.Дільтей, А.Бергсон, О.Шпенглер. Екзистенціалізм: М.Хайдеггер, К.Ясперс, А.Камю, Ж.-П.Сартр. Філософія психологізму: фрейдизм, біхевіоризм, неофрейдизм. Релігійна філософія: неотомізм, персоналізм, тейярдизм. Позитивна філософія: позитивізм, махізм, неопозитивізм. Філософія науки: структуралізм.

Критична теорія. Герменевтика Гадамера. Феноменологія як переусвідомлення свідомості. Феміністська філософія. Феномен постмодернізму.

Тема 9. Українська філософія.

Міфологія давніх українців. Духовні витоки української філософської культури. Філософська думка в Україні після розпаду Київської Русі. Розвиток філософських ідей в Україні у ХУІІІ-ХІХ ст. Г.С.Сковорода. Києво-Могилянська академія. П. Юркевич. Філософія в Україні в ХХ ст.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ

Тема 10. Основні поняття та ідеї онтології.

Поняття буття та його розвиток в історії науки. Буття – небуття–становлення. Субстанція, атрибут і акциденція. Категорії онтології, їх походження і сутність. Формування онтологічних ідей в історії філософії. Матеріальне та ідеальне. Рух та спокій. Простір і час.

Тема 11. Свідомість. Основні характеристики. Дискусійні проблеми.

Духовний вимір людського буття. Свідомість: структура і основні риси. Іntenціональність. Самосвідомість. Знаково-символічна форма буття духу. Мислення і мова, мовний символізм буття.

Тема 12. Основні поняття та ідеї гносеології.

Пізнання як філософська проблема. Структура пізнавальної діяльності. Об'єкт і суб'єкт. Чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне пізнання. Пізнання і творчість. Логіка наукового дослідження та її етапи (проблема, факт, гіпотеза, теорія, ідея).

Пізнання і знання. Проблема істини (істина об'єктивна і суб'єктивна, абсолютна і відносна, істина – процес). Істина і хибність (помилковість). Істина і вірогідність, ймовірність. Істина монологічна (наукова, «епістемна») і поліфонічна (філософська, «алетейя»). Критерії істини. Знання і мудрість. Рівні знання: віра (гносеологічна віра – believe і релігійна віра–faith), гадка (доксичне знання), дискурсивне («епістемне») знання, «софійне» знання (мудрість).

Тема 13. Філософія та методологія науки.

Наука та її місце в сучасному світі. Наукова картина світу та її еволюція. Динаміка наукового пізнання. Псевдонаука. Емпіричний та теоретичний рівні наукового дослідження, їх методи. Структура наукової теорії. Методологія. Сучасна методологія пізнання.

Тема 14. Діалектика та її альтернативи.

Діалектика. Принципи діалектичного осмислення буття. Основні закони діалектики, їх світоглядне та методологічне значення. Категорії як загальні форми відображення буття. Принципи діалектики.

Тема 15. Філософська антропологія.

Поняття філософської антропології. Проблема людини і світу в історії філософії. Проблема походження людини. Основні структури буття людини: тілесна організація, потреби, здатності, свідомість, поведінка. Співвідношення біологічного і соціального у людині. Свобода– корінна характеристика й необхідність буття людини. Проблеми вибору, волі й особистої відповідальності.

Проблема життя й смерті. Сенс життя людини й людства. Етносоціальні спільності –середовище перебування людини. Національний менталітет. Співвідношення національного й загальнолюдського.

Людина, індивід, особистість. Особистість і суспільство. Проблема оптимізації умов для самореалізації людини.

РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

Тема 16. Суспільство як система. Суспільство та природа. Основні концепції філософії історії.

Суспільство як система. Система регуляції соціальних відносин. Виробничий процес і його роль у житті людей. Особливості виробництва в інформаційному суспільстві. Поняття соціальної структури суспільства. Соціальна структура традиційного, індустріального й інформаційного суспільства.

Суспільство й природа як підсистеми об'єктивної реальності. Роль природного середовища й народонаселення в розвитку суспільства.

Основні концепції філософії історії: натуралістичні, соціопсихологічні, марксистська, соціальної дії М.Вебера. Проблема факторів історичного розвитку. Теорія П.Сорокіна, сучасні підходи. Проблема сенсу історії.

Тема 18. Філософські проблеми глобалістики.

Соціальне прогнозування та глобальні проблеми людства. Глобалізація світу та ідеологія глобалізму. Філософія і майбутнє людства. Стратегія людства в планетарному масштабі. Управління розвитком людства. Завдання переходу від техногенної до антропогенної цивілізації.

Тема 19. Філософські основи вчення про цінності.

Аксіологія як галузь філософського знання. Поняття і основні ідеї аксіології. Цінності і ціннісні орієнтації. Формування теорії цінностей в історії філософії. Сучасні концепції цінностей. Проблема формування оптимальних потреб, інтересів та цінностей. Ідеал та утопія.

**ПИТАННЯ
ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ
Аспірантура 033 – Філософія (PnD)**

1. Філософія як світоглядне знання.
2. Філософія. її предмет і роль у суспільстві.
3. Своєрідність філософії Стародавньої Індії. Основна її проблематика. Різноманітність філософських шкіл.
4. Специфіка філософії Стародавнього Китаю. Конфуціанство. Даосизм.
5. Загальна характеристика античної філософії та етапи її розвитку.
6. Основні школи іонійського та італійського напрямків в досократівській філософії.
7. Специфіка матеріалізму в досократівській античній філософії.
8. Сократ як філософ та особистість.
9. Філософська система Платона.
10. Філософія Аристотеля – вершина розвитку античної філософської думки.
11. Атомізм в античній філософії.
12. Епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм.
13. Римська антична філософія. Неоплатонізм.
14. Загальна характеристика, етапи розвитку та основні проблеми Середньовічної філософії.
15. Сутність суперечки про універсалії у філософії Середньовіччя. Номіналізм та реалізм.
16. Філософсько-теологічні погляди Ф. Аквінського. Томізм.
17. Погляди А.Августина, П.Абеляра, У.Оккама.
18. Гуманістичний напрямок у філософії Ренесансу.
19. Натурфілософія епохи Ренесансу.
20. Специфіка, основні проблеми та напрямки англійського матеріалізму Нового часу.
21. Ф. Бекон – основоположник англійського матеріалізму Нового часу.
22. Сенсуалістська філософія Дж. Локка.
23. Раціоналістична філософія Нового часу (Р.Декарт, Б.Спіноза, Г.В. Лейбниц).
24. Ідеалістична філософія Нового часу (Дж. Берклі, Д. Юм).
25. Характерні риси німецької класичної філософії, її основні проблеми та принципи.
26. «Трансцендентальний ідеалізм», апіоризм та агностицизм І. Канта.
27. «Категоричний імператив» в етиці І. Канта.
28. Філософська система Г. Гегеля.
29. Сутність та специфіка діалектики Г. Гегеля.
30. Філософсько-політичне вчення К. Маркса.
31. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха.
32. Ірраціоналістичний напрямок у західноєвропейській філософії ХІХ – початку ХХ ст. (А.Бергсон, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер)
33. «Філософія волі» А. Шопенгауера.
34. Філософські погляди Ф. Ніцше.
35. Релігійний ірраціоналізм С. К'єркегора.
36. Філософський позитивізм ХІХст. Основні етапи розвитку, форми та ідеї (О.Конт, Г. Спенсер, Б. Рассел, Л. Вітгенштейн).
37. Махізм і емпіріокритицизм (Е. Мах, Р. Авенаріус).
38. Екзистенціальна філософія (А.Камю, Ж-П.Сартр). Персоналізм.
39. Діалектичний та історичний матеріалізм в марксистській філософії.
40. Матеріалістична теорія діалектики у марксизмі.
41. Теорія особистості в марксистській філософії.
42. Філософська думка в Україні (Х-ХІІ ст.)
43. Філософія у Києво-Могилянській Академії (1701-1818).
44. Братські школи. Острозький культурно-освітній центр. Києво-Могилянський колегіум

(1632-1701).

45. Філософія Г.Сковороди.
46. Філософські погляди Ф. Прокоповича.
47. Філософія національної ідеї у творчості М. Драгоманова, О.Потебні, П. Куліша.
48. Українська філософія кінця XIX - початку XX ст. (І. Франко, Л. Українка, М. Коцюбинський).
49. «Філософія серця» як явище української філософської культури (П. Юркевич). Український романтизм (Гоголь, Костомаров, Шевченко, Куліш).
50. Філософія української діаспори (Чижевський, Донцов, Липинський та ін.)
51. Суттєві риси західноєвропейської філософії XX ст. Основні її напрями.
52. Неопозитивізм і різноманітність його проявів (логічний, семантичний, лінгвістична філософія).
53. Неотомізм – релігійна філософія XX ст.
54. Категорія «буття», її суть та специфіка. Основні форми буття.
55. Буття людини.
56. Філософські концепції буття. Типи онтології: реалізм (матеріалізм), спіритуалізм (ідеалізм), монізм, дуалізм, плюралізм.
57. Науково-філософське поняття матерії Сучасні наукові уявлення про рівні та види матерії.
58. Рух як спосіб існування матерії.
59. Простір і час–універсальні форми буття, їхній взаємозв'язок.
60. Природа, сутність і структура свідомості.
61. Матеріалістична філософія про розвиток свідомості.
62. Свідомість та самосвідомість.
63. Рівні психічного життя людини: несвідоме, підсвідоме, надсвідоме.
64. Мислення і мова, мовний символізм буття.
65. Пізнання як філософська проблема.
66. «Логіка наукового дослідження» та її етапи (проблема, факт, гіпотеза, теорія, ідея, концепція, парадигма).
67. Проблема істини (істина суб'єктивна та об'єктивна, абсолютна і відносна, істина-процес).
68. Діалектика як теорія розвитку та засіб філософствування.
69. Закони діалектики.
70. Категорії діалектики.
71. Пізнання як соціально-опосередковане відношення людини до світу.
72. Чуттєве і раціональне, емпіричне та теоретичне у структурі процесу пізнання.
73. Наукове пізнання. Основні форми і методи.
74. Система. Системний підхід.
75. Специфіка людського буття.
76. Проблема свободи. Свобода, вибір, відповідальність.
77. Тема сенсу життя і відношення до смерті у філософії.
78. Концепції походження людини.
79. Людина, індивід, особистість (співвідношення понять).
80. Основні підходи до розуміння історичного процесу (формаційний, цивілізаційний, культурологічний).
81. Аксіологія. Базові цінності людського буття. Ціннісні орієнтації. Вищі духовні цінності. Істина, добро, краса.
82. Суспільство як соціальна система.
83. Система соціальних відносин у суспільстві.
84. Соціальна структура суспільства.
85. Людина як предмет дослідження філософії.
86. Духовне життя суспільства та особистості.

87. Глобальні проблеми людства.
88. Філософія техніки. Техніка як фактор розвитку сучасної цивілізації.
89. Місце науки в системі духовної культури.
90. Форми життєвого світу людини: природний світ (географічне середовище, техніка, виробництво); соціальний світ (соціум, етнос, держава).

Дослідницька пропозиція (орієнтовані теми)

1. Особливості філософії як форми духовного осягнення світу.
2. Гуманістична спрямованість філософського знання.
3. Філософське розуміння буття.
4. Проблема буття і небуття в історико-філософському окресленні.
5. Принцип матеріальної єдності світу та його методологічне значення.
6. Сучасна наука о формах та рівнях існування матерії.
7. Соціально-історичний час і простір.
8. Проблема свідомості в філософії.
9. Біологічні й соціальні виміри еволюції людини.
10. Свідомість як сформований внутрішній світ суб'єктивної реальності.
11. Моральна свідомість особистості.
12. Діалектика як методологія розуміння світу та теорія розвитку.
13. Закони діалектики та механізми їх дії.
14. Детермінізм як філософська концепція.
15. Філософський аналіз суспільства.
16. Цивілізаційний та формаційний підходи до історичного процесу.
17. Проблема антропосоціогенезу в філософії.
18. Філософське розуміння людини.
19. Діяльнісні та недіяльнісні способи людської буттєвості.
20. Буття, життя та існування людини як філософські проблеми.
21. Проблеми сенсу життя, смерті та безсмертя у філософії.
22. Поняття особистості в філософії.
23. Духовність як міра особистості.
24. Дух, духовність та духовне життя.
25. Філософський аналіз процесу пізнання.
26. Проблема гносеологічного образу в теорії пізнання.
27. Проблема істини і шляхи її вирішення у філософській думці.
28. Проблема ідеального в історії філософії.
29. Порівняльний аналіз вихідних особливостей західного та східного типу філософствування.
30. Космоцентризм античності та його характерні риси.
31. Сократ і сократичні школи античності.
32. Подвоєння світу у філософських поглядах Платона.
33. Філософія Аристотеля як класичний зразок античної філософії.
34. Проблема розуму і віри у середньовічній філософії.
35. Антропоцентризм і гуманізм Ренесансу.
36. Гносеологічна спрямованість філософії Нового часу.
37. Поняття субстанції і структури світу у філософії 17-18 ст.
38. Основні риси, проблеми і принципи німецької класичної філософії.
39. «Трансцендентальний ідеалізм» І. Канта.
40. «Категоричний імператив» в етиці І. Канта.
41. Діалектика Гегеля – геніальний шедевр в історії філософської думки.

42. Філософська система Г.В-Ф. Гегеля.
43. Антропологізм Л. Фейербаха.
44. Некласичний ідеал філософствування в ірраціоналізмі.
45. Одинок у філософії К'єркегора та його екзистенція.
46. Філософський зміст Надлюдина у філософії Ф. Ніцше.
47. Світ як воля і уява в філософії А. Шопенгауера.
48. Позитивізм і абсолютизація конкретного знання.
49. Специфіка української філософської парадигми.
50. «Філософія серця» П. Юркевича.
51. Г. Сковорода – класик української філософії.
52. Філософія у Києво-Могилянській академії.
53. Кордоцентриська традиція в Українській філософії.
54. Гуманістична спрямованість філософії екзистенціалізму.
55. Основні напрямки в сучасній західній філософії.
56. Проблема раціонального та ірраціонального у філософії ХХ ст.
57. Ірраціоналізм як духовна парадигма сучасної світової філософії.
58. Екзистенціалізм про сутність, існування та свободу людини.
59. Існування людини як співвідношення між екзистенцією та трансценденцією в філософії К.Яспера.
60. Три свободи особистості у філософії М. Бердяєва.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА. СПИСОК ПЕРШОДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Метафизика. Соч.: В 4 т. М., 1976. Т. 1.
2. Аристотель. Политика // Соч.: В 4 т. М., 1983.
3. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. М., 1979.
4. Бердяев Н.А. О назначении человека. М., 1993.
5. Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма. М., 1990.
6. Бердяев Н.А. Смысл истории. М., 1990.
7. Бичко І.В. та ін. Філософія: Підручник. К., 2001. 428 с.
8. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К., 1994.
9. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере // Русский космизм. М., 1993.
10. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. М., 1986.
11. Винниченко В. Відродження нації. К., 1990.
12. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. М., 2000.
13. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики. М., 1988.
14. Гегель Г.В.Ф. Наука логики: В 3 т. М., 2003. Т. 1.
15. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук: В 3 т. Т. 1.
16. Гельвецій К. Про людину, її розумові здібності та виховання. К., 1994.
17. Герцен А.И. Письма об изучении природы // Избр. филос. произв.: В 2 т. Л., 1998.
18. Гоббс Т. Левиафан // Соч.: В 2 т. М., 1991. Т. 2.
19. Гольбах П. Система природы, или о законах мира физического и мира духовного // Избр. филос. произв.: В 2 т. М., 1963. Т. 1.
20. Горський В.С. Історія української філософії // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2005.
21. Грушевський М.С. Очерки истории украинского народа. К. 1990.
22. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера земли. 1994.
23. Дюркгейм Е. О разделении общественного труда. Метод социологии. М., 1990.

24. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 21. С. 23-156.
25. Энгельс Ф. Диалектика природы. Маркс К., Энгельс Ф. Твори. Т. 20.
26. Кант И. Критика чистого разума. Соч.: В 6 т. М., 1964. Т. 3.
27. Камю А. Бунтующий человек. М., 1990.
28. Макиавелли Н. Государь. М., 1990.
29. Маркс К. Экономічно-філософські рукописи 1884 року // Маркс К., Энгельс Ф. Твори. Т. 42.
30. Монтескье Ш. О духе законов // Избр. произв. М., 1955.
31. Ницше Ф. Так казал Заратустра. К., 1993.
32. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия. М., 1991.
33. Печчеи А. Человеческие качества. М., 1980.
34. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навч. посібник для студентів. Львів: «Новий світ – 2000», «Магнолія плюс», 2003 . 544 с.
35. Платон. Государство // Соч.: В 4 т. М., 1994. Т. 3.
36. Плеханов Г. В. К вопросу о роли личности в истории // Избр. произв.: В 5 т. М., 1956. Т. 1.
37. Поппер К. Логика и рост научного знания. М., 1989.
38. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги: У 2 т. К., 1994.
39. Рассел Б. Человеческое познание. М., 1957.
40. Сартр Ж.П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. М., 1989.
41. Сич М.М. Філософія: конспект лекційного курсу істотко-філософськеої пропедевтики для студентів університету. 2-ге вид., доп. І перероб. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2006. 303 с.
42. Соловьев В.С. Оправдание добра. Нравственная философия // Соч.: В 2 т. М., 1988. Т. 1.
43. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. М., 1992.
44. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. М., 1987.
45. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. К., 1995.
46. Фейербах Л. Сущность христианства // Избр. филос. произв.: В 2 т. М., 1995. Т. 2.
47. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручник / В.Г. коремьнь, В.В. Ільїн. 2005. 528 с.
48. Франк С.Л. Духовные основы общества. М., 1992.
49. Фрейд З. Будущее одной иллюзии // Сумерки богов. М., 1989.
50. Фрейд З. Введение в психоанализ. Лекции. М., 1991.
51. Фромм Э. Душа человека. М., 1992.
52. Фромм Э. Психоанализ и этика. М., 1993.
53. Фромм Э. Человек для себя. Минск, 1992.
54. Хайдеггер М. Время и бытие. М., 1993.
55. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости // Свобода воли и нравственность. М., 1992.
56. Юнг К. Проблемы души нашего времени. М., 1993.
57. Юркевич П. Серце та його значення в духовному житті людини, згідно з ученням Божим. Вибране. К., 1993.
58. Ясперс К. Смысл и назначение истории. М., 1991.

НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ І ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

59. Андрущенко В. Михальченко М. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій: В 2 т. К., 1993.
60. Барулин В.С. Социальная философия: В 2 ч. Учебник. М., 1993.
61. Губар О.М. Філософія: інтерактивний курс лекцій: Навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 416 с.

62. Канке В.А. Философия для юристов: учебник для студентов высших учебных заведений. М.: Издательство "Омега-Л", 2009. 412 с.
63. История современной зарубежной философии: компаративистский подход. Спб., 1997.
64. Малькова Т.П., Фролова М.А. Введение в социальную философию. М., 1995.
65. Мир философии.: Книга для чтения: В 2 ч. М., 1991. Ч. 1, ч. 2.
66. Подольська Є.А. Філософія. Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 704 с.
67. Немировская Л.З. Философия: учебное пособие. М., 1996.
68. Радугин А.А. Философия. Курс лекций. М., 1995.
69. Современная западная философия: Словарь/Сост. Малахов В.С., Филатов В.П. М., 1991.
70. Спиркин А.Г. Основы философии. М., 1988.
71. Філософія. Курс лекцій: Навч. Посібник/Бичко І.В., Бичко А.К., Бузький М.П. та ін. К., 1994.
72. Філософія: Навч. Посібник/І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. К., 1997.
73. Філософія: Підручник /За ред. Горбача Н.Я. Львів, 1995.
74. Філософія: Підручник/Г.А. Зайченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний та ін.; За ред. Г.А. Зайченка. К., 1995.
75. Философия: Учебник для высших учебных заведений / Под ред. Л.Г. Кононовича, Г.И. Медведева. Ростов н/Д., 1997.
76. Философия: Уч. Пособие/Под ред. Е.В. Осичнюка. К., 1994.
77. Философский энциклопедический словарь. М., 1989.
78. Франко І. Мислі о еволюції в історії людськості//Зібрання творів у 50 т. К., 1986. Т. 45.
79. Шевченко В. Українська філософія в системі українознавства: Теорет.-методол. комент. до курсу філос. у вищ. навч. закладах. К.: ДП "Видавничий дім Персонал", 2008. 240 с.

ЛІТЕРАТУРА ДО ОКРЕМИХ ТЕМ

80. Аббаньяно Н. Экзистенция как свобода//Вопросы философии. 1992. № 8.
81. Аврех А.Я. Масоны и революция. М., 1990.
82. Алексеев П.В., Панин А.В. Теория познания и диалектика. М., 1991.
83. Андреев С.С. Политические системы и политическая организация общества // Социально-политические науки. 1992. № 1.
84. Андрос Е.И. Истина как проблема познания и мировоззрения. К., 1984.
85. Антология мировой философии: В 4 т. Т. 1. М., 1969. Ч. 1, ч. 2. Т. 2. М., 1970.
86. Арефьева В.С. Общество. Познание. Практика. М., 1988.
87. Барякін В.В. Вернадський В.І. про ноосферу//Філософська і соціологічна думка. 1993. № 3.
88. Бердяев Н.Н. Философия свободы. Смысл творчества. М., 1989.
89. Булгаков С.И. Свет невечерний. М., 1994.
90. Бойченко І.В., Бойченко М.І. Філософія історії: предмет, напрямки, детерміністські та ігрові концепції. К., 1995.
91. Бойченко І.В. Нелінійна соціальна філософія: цивілізація як монада історії // Філософські студії київського університету. Вип. 1. К., 1995.
92. Бытие человека в культуре (опыт онтологического подхода). К., 1991.
93. Вебер М. Политика как призвание и профессия. Избранные произведения. М., 1990.
94. Вильчинский В.Д. Познание и практика в структуре деятельности. Рига. 1988.
95. Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє. До ефективніших суспільств: Доповідь Римському клубові / Пер. с англ. К., 1990.
96. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии: Учебное пособие. М., 1986.
97. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности / пер. с англ. и франц. М., 1991.
98. Гошовський М.М., Кучерявий І.Т. Ідея прогресу в соціальній філософії. К., 1993.

99. Грушин Б.А. Массовое сознание. М., 1987.
100. Губман Б.А. Современная католическая философия: человек и история. 1988.
101. Гуревич П.С. Страх – молитва души. Современный апокалипсис // Философские науки. 1992. № 2.
102. Гурьев Д.В. Загадки происхождения сознания. М., 1986.
103. Давидова Г.А. Творчество и диалектика. М., 1976.
104. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. М., 1995.
105. Девис П. Пространство и время в современной картине Вселенной. М. 1979.
106. Дельгадо Х. Мозг и сознание. М., 1991.
107. Загадка человеческого понимания. М., 1991.
108. Ильенков Э.В. Диалектическая логика. М., 1984.
109. Ильенков Э.В. Философия и культура. М. 1991.
110. Интеллектуальные системы и творчество: методические рекомендации. Новосибирск. 1991.
111. Карпенко А.С. Фатализм и случайность будущего. М., 1990.
112. Категориальные структуры познания и практики. К., 1986.
113. Категории диалектики, их развитие и функции / отв. ред. В.П. Иванов. К., 1980.
114. Классы и социальные слои: исторические судьбы. М., 1991.
115. Кочергин А.Н. Научное познание: формы, методы, подходы. М., 1991.
116. Крымский С.Б., Парахонский Б.А., Мейзерский В.М. Эпистемология культуры (Введение в обобщенную теорию познания). К., 1993.
117. Крымский С.Б. Научное знание и принципы его трансформации. К., 1974.
118. Кун Т. Структура научных революций. М., 1977.
119. Кутирев В.О. Людина и світ: три парадигми взаємодії // Філософ. і соціол. думка. 1991. № 7.
120. Ламберт Д. Доисторический человек. Л., 1991.
121. Лекторский В.А. Объект, субъект, познание. М., 1980.
122. Лобастов Г.В. Так что же есть истина? // Философские науки. 1990. № 6.
123. Лосев А.Ф. Диалектика творческого акта: Краткий очерк // Контекст. 1981.
124. Лузан О.О. Політика і суспільство // Політологічні читання. 1993. № 1.
125. Лукач Д. К онтологии общественного бытия. Прологомены. М., 1991.
126. Мамардашвили М. Как я понимаю философию. М., 1992.
127. Мамардашвили М. Називати речі своїми іменами // Філософські студії. 1993. N 1.
128. Медоуз Х., Медоуз Л., Рэндерс И. и др. Пределы роста / доклад по проекту Римского клуба «Сложное положение человечества». М., 1991.
129. Мелюхин С.Т. Материя в ее единстве, бесконечности и развитии. М., 1966.
130. Мостепаненко А.М. Проблема существования в физике и космологии. Л., 1987.
131. Мелюхин С.Т. Философские проблемы естествознания. М., 1985.
132. Мостепаненко А.М. Пространство-время и физическое познание. М., 1975.
132. Нарликар Дж. Неистовая Вселенная. М., 1985.
133. Насбитт Д., Эбурдин П. Что нас ждет в 90-е годы. Метатенденции. Год 2000. М., 1992.
134. Никитин Е.П. Духовный мир: органичный космос или разбегающаяся Вселенная? // Вопр. филос. 1991. № 8.
135. Новиков Б.В. Творчество и философия. К., 1989.
136. Ойзерман Т.И. К вопросу о практике как критерии истины // Вопр. филос. 1987. № 10.
137. Ойзерман Т.И. Принцип познаваемости мира // Философские науки. 1990. № 10.
138. Ойзерман Т.И. Эмпирическое и теоретическое: различие, противоположность, единство // Вопр. филос. 1992. № 12.
139. Пико делла Мирандола. Речь о достоинстве человека // Эстетика Ренессанса. Антология: В 2 т. М., 1981. Т. 1.
140. Пойченко А.М. Політика: теорія та технології. К., 1996.

141. Поздняков Э.А. Нация. Национализм. Национальные интересы. М., 1994.
142. Політичні структури та процеси в сучасній Україні. К., 1995.
143. Поппер К. Логика социальных наук // Вопр. филос. 1992. № 10.
144. Проблема сознания в современной западной философии. М., 1989.
145. Проблема сенсу життя людини в українській середньовічній філософії: Монографія / І. Жеребило. Львів. Банк. Інститут. Л.; 2002. 223 с.
146. Пролесев С.В. Духовність і буття людини. К., 1992.
147. Пространство, время, движение. М., 1971.
148. Пространство и время. / М.А. Парнюк, Е.Н.Причепий, И.В.Огородник. К., 1984.
149. Разумный В.П. Драматизм бытия: истоки бесперспективности. М., 1991.
150. Ренан Э. Что такое нация ? // Соч. в 9 т. С.-Пб., 1909. Т. 6.
151. Рижко В.А. Концепція як форма наукового знання. К., 1995.
152. Рузавин Г.И. О соотношении категорий «движение», «развитие» и «прогресс» // Филос. науки. 1980. № 1.
153. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре//Антология мировой философии: В 4т. М.,1970.Т.2.
154. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави. К., 1996.
155. Сиверс В. Про єдність підходу у розгляді людини./ Філософ. і соціолог. думка. 1995. № 1-2.
156. Трубников Н.Н. Время человеческого бытия. М., 1987.
157. Уемов А.И. Истина и пути ее познания. М., 1975.
158. Фоули Р. Еще один неповторимый вид. М., 1990.
159. Хабермас Ю. Познание и интерес // Филос.науки. 1990. № 1.
160. Хайдеггер М. О сущности истины // Филос.науки. 1989. № 4.
161. Хазиев В.С.Философское понимание истины //Филос. науки. 1991. № 9.
162. Швец Г.И. Идея ноосферы и социальная экология // Вопросы философии. 1991. № 7.
163. Швырев В.С. Анализ научного познания: основные направления, формы, проблемы. М., 1988.
164. Шеллер М. Положення людини в космосі //Читанка з історії філософії у 6 кн. Кн.6. Зарубіжна філософія ХХ століття. К., 1993.
165. Школенко Ю.А. Ценности XX века. М., 1990.
166. Шумилин А.Т. Проблема теории творчества. М.,1989.
167. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки мифологии мировой истории. Гештальт и действительность//Пер. с нем.М.,1993.
168. Чехов А.П. Письма // Соч. в 12 т. Т. 1.
169. Юркевич П.Д. 3 науки про людський дух//Вибране.К.,1993.
170. Ярошевец В.І. Людина в системі пізнання. К., 1996.